

SERIA DE AUTOR
MARIO
VARGAS LLOSA

MARIO VARGAS LLOSA

Scrisori căt̃re un t̃ñar romancier

Traducere din spaniolă de
MIHAI CANTUNIARI

HUMANITAS
fiction

Redactor: Luana Schidu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Marilena Brînzan
DTP: Florina Vasiliu, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

MARIO VARGAS LLOSA
CARTAS A UN JOVEN NOVELISTA
Copyright © Mario Vargas Llosa, 1997
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2024, pentru prezenta versiune
în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VARGAS LLOSA, MARIO
Scrisori către un tânăr romancier / Mario Vargas Llosa;
trad. din spaniolă de Mihai Cantuniari. –
București: Humanitas Fiction, 2024
ISBN 978-606-097-330-0
I. Cantuniari, Mihai (trad.)
821.134.2

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 / 408 83 50, fax 021 / 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

PARABOLA TENIEI

Dragă prietene,

Scrisoarea dumitale m-a emoționat, fiindcă prin ea m-am văzut pe mine însumi la vârsta de paisprezece-cincisprezece ani, în cenușia Lima de pe vremea dictaturii generalului Odría, entuziasmat de visul de a deveni cândva scriitor, dar și deprimat la gândul că nu știam ce să fac pentru asta, de unde și cum să încep a cristaliza în opere literare acea vocație pe care o simțeam ca pe o poruncă de neamănat: să scriu povestiri care să-i încânte pe cititori așa cum pe mine mă fermecaseră cele ale scriitorilor ce începuseră să-și ocupe locurile în panteonul meu particular: Faulkner, Hemingway, Malraux, Dos Passos, Camus, Sartre.

De câteva ori mi-a trecut prin cap să-i scriu unuia sau altuia (toți trăiau încă pe atunci), cerându-i vreo îndrumare în problema aceea spinoasă: cum să devin scriitor. Însă n-am îndrăznit niciodată, din timiditate,

sau poate din cauza aceluia tip de pesimism inhibant – la ce să le mai scriu, când știu sigur că nici unul dintre ei nu va catadicsi să-mi răspundă? – care niștece de obicei vocațiile multor tineri din țările unde literatura nu înseamnă cine știe ce în ochii majorității și supraviețuiește la periferia vieții sociale, ca o îndeletnicire aproape clandestină.

Pe dumneata nu te-a încercat această paralizie, din moment ce mi-ai scris. Este un început bun în aventura în care ai dori să te lansezi și de la care aștepți – sunt sigur, deși nu reiese din scrisoare – atâtea minuni. Îndrăznesc să-ți sugerez să nu te bazezi prea mult pe asta, nici să nu-ți faci mari iluzii în legătură cu succesul. Desigur, nu există vreun motiv anume să nu-l obții, dar, dacă vei persevera scriind și publicând, vei descoperi degrabă că premiile, recunoașterea publică, vânzarea cărților, prestigiul social al unui scriitor au o cale a lor foarte *sui generis*, cât se poate de arbitrară, întrucât uneori se feresc ca de foc de cei care le-ar merita cel mai mult, asediindu-i în schimb și covârșindu-i pe cei mai puțin merituoși. Astfel încât cine vede în succes stimulul esențial al vocației sale se va alege cu visul spulberat, confundând de fapt vocația literară cu cea a gloriei, a strălucirii, ori a beneficiilor economice pe care le oferă câteodată literatura câtorva scriitori (foarte puțini). Or, lucrurile acestea sunt diferite.

Poate că trăsătura principală a vocației literare constă în faptul că acel care o are trăiește exercitarea

acelei vocații ca pe cea mai minunată recompensă de care va avea vreodată parte, mult, mult mai prețioasă decât toate cele pe care i le-ar putea oferi roadele ei. Aceasta este una din certitudinile mele absolute, printre atâtea nesiguranțe și șovăieli legate de vocația literară: scriitorul simte la modul cel mai intim că scrisul e tot ce i s-a întâmplat mai bun în viață, tocmai fiindcă a scrie înseamnă pentru el cel mai frumos fel posibil de a trăi, indiferent de consecințele sociale, politice sau economice decurgând din scrisul lui.

Vocația mi se pare a fi punctul de plecare indispensabil în discuția noastră despre ceea ce pe dumneata te însuflețește și te neliniștește totodată: cum să devii un scriitor. E o chestiune misterioasă, de bună seamă, asediată de incertitudine și de subiectivitate. Dar asta nu înseamnă că se sustrage oricărei încercări din parte-ne de a o explica la modul rațional, evitând mitologia vanitoasă, muiată în religiozitate și trufie, cu care o înconjurau romanticii, făcând din scriitor un ales al zeilor, o ființă însemnată pe frunte de o forță supraomenească, transcendentă, ca să scrie acele cuvinte divine sub influența cărora spiritul uman se sublimează și, grație contaminării sale cu Frumusețea (cu majusculă, desigur), atinge nemurirea.

Azi nimeni nu mai vorbește așa despre vocația literară sau artistică, însă, deși explicația oferită acum este mai puțin grandioasă ori fatidică, ea rămâne

totuși destul de vagă, o predispoziție de origine incertă care îi face pe unii bărbați și pe unele femei să-și închine viața unei activități spre care într-o bună zi se simt chemați, aproape obligați s-o desfășoare, pentru că intuiesc că numai exercitându-și acea vocație – scriind tot felul de istorii, de exemplu – se vor simți realizați, în deplin acord cu sine, oferind tot ce au mai bun, fără senzația mizerabilă a irosirii vieții lor.

Eu nu cred că ființele omenești se nasc cu un destin prestabilit din momentul zămislirii, ca urmare a întâmplării sau a unei divinități capricioase care le-ar împărți nou-născuților aptitudini, lipsă de aptitudini, poftă și repulsii. Dar nici nu mai cred ceea ce, într-un anumit moment al tinereții mele, aflându-mă sub influența voluntarismului existențialistilor francezi – a lui Sartre, în speță –, ajunsesem să cred: că vocația ar fi totodată și o *alegere*, o liberă mișcare a voinței individuale care hotăra viitorul persoanei. Deși cred că vocația literară nu este ceva fatidic, înscris în genele viitorilor scriitori, și în ciuda faptului că sunt convins că disciplina și perseverența pot în unele cazuri să producă geniul, am ajuns la convingerea că vocația literară nu se poate explica numai în termenii alegerii libere. Aceasta din urmă, în ochii mei, e desigur indispensabilă, însă doar într-o fază secundă, după o primă înclinație subiectivă, înnăscută sau dobândită în copilărie ori în prima tinerețe, pe care acea alegere rațională de

care e vorba vine s-o întărească, nicidecum s-o fabriche din creștet până-n tălpi.

Dacă nu cumva mă înșel în bănuiala asta a mea (sigur, există mai degrabă posibilitatea de a mă înșela decât de-a avea dreptate), o femeie sau un bărbat dezvoltă în mod precoce, din copilărie sau pe la începutul adolescenței, o *predispoziție* de a fantaza, de a-și închipui persoane, situații, întâmplări, lumi diferite de cea în care trăiesc ei, iar această înclinație este punctul de plecare al unei viitoare vocații literare. Desigur însă, de la această pornire de a te îndepărta de lumea reală, de viața adevărată, pe aripile imaginației, până la practica literaturii se cascadează o prăpastie de care marea majoritate a oamenilor nu ajung să treacă. Cei care trec de ea și devin creatori de lumi prin cuvântul scris, deci scriitorii, sunt o minoritate care adaugă acelei predispoziții sau tendințe mișcarea voinței, denumită de Sartre *o alegere*. La un moment dat, ei au hotărât să fie scriitori. S-au ales ca atare. Și-au organizat astfel viața încât să preschimbe în cuvânt scris vocația aceea care, înainte, se mulțumea cu fabularea, în impalpabilul și tainicul teritoriu al minții, altor vieți și altor lumi. Or, acesta e chiar momentul pe care dumneata îl trăiești acum: dificila și pasionanta circumstanță când va trebui să hotărăști dacă, peste fantazarea unei realități fictive, vei dori s-o și materializezi prin intermediul scrisului. Dacă aceasta îți va fi alegerea, atunci negreșit vei fi făcut un pas extrem de

important, cu toate că el nu-ți poate garanta încă nimic în legătură cu viitorul dumitale de scriitor. Totuși, a te încăpățâna să devii asta, și nu altceva, a te decide să-ți orientezi propria viață în funcție de acest proiect e deja o modalitate – unica posibilă – de a începe să fi scriitor.

Oare ce obârșie să aibă acea predispoziție precoce de a inventa ființe și istorii, care e și punctul de plecare al vocației scriitoricești? Cred că răspunsul este: răzvrătirea. Sunt încredințat că acel care se lasă în voia elucubrației de a scorni vieți distincte de cea pe care o trăiește în realitate își manifestă în felul acesta indirect respingerea și criticarea vieții de zi cu zi, a lumii reale, și dorința lui de a le înlocui cu cele iscate din imaginația-i și dorințele sale. De ce și-ar pierde timpul cu ceva atât de evanescent și de himeric – crearea de realități fictive – cel ce este intim satisfăcut de realitatea reală, de viața lui așa cum și-o trăiește? Ce-i drept însă, acel ce se răzvrătește împotriva ei, punând în funcție mașinăria asta complicată și inutilă a scornirii de vieți și de oameni, o poate face împins de nenumărate motive. Altruiste sau mârșave, generoase ori meschine, complexe sau banale. Natura acestei chestionări esențiale a realității reale, care, după părerea mea, se aține în planul îndepărtat al oricărei vocații de condeier de istorii, nu are cine știe ce însemnătate. Ceea ce contează este ca acea respingere să fie atât de radicală, încât să poată alimenta entuziasmul față de operația sau

lucrarea asta – la fel de quijotescă precum atacarea morilor de vânt cu sulița în cumpănire –, care constă în a înlocui iluzoriu lumea concretă și obiectivă a vieții trăite cu cea subtilă și efemeră a ficțiunii.

Totuși, în ciuda faptului că este himerică, această lucrare se realizează într-un fel subiectiv, figurat, neistoric, și ajunge să aibă efecte de mare importanță în lumea reală, adică în viața oamenilor din carne și oase.

Această situație în răspăr cu realitatea, această nepotrivire care este secreta rațiune de a fi a literaturii – a vocației literare –, face ca tocmai ea să ne ofere o mărturie unică asupra unei epoci date. Viața descrisă de ficțiuni – mai ales de cele mai reușite – nu este niciodată cea trăită *realmente* de cei care le-au inventat, le-au scris, le-au citit și le-au laudat, ci una fictivă, pe care au trebuit s-o creeze artificial, fiindcă n-o puteau trăi în realitate, drept care s-au resemnat s-o trăiască doar la modul indirect și subiectiv în care se trăiește această altă viață: a visurilor și a ficțiunilor. Altfel spus, ficțiunea este o minciună care tăinuiește un adevăr adânc; ea e viața care n-a fost, cea pe care bărbații și femeile unei epoci date au vrut și n-au putut s-o aibă, așa că au fost nevoiți s-o inventeze. Ea nu este zugrăvirea fățișă a Istoriei, ci mai degrabă partea goală de dinăuntru, reversul măștii, neîntâmplarea care tocmai de aceea a trebuit să fie creată de imaginație și de cuvinte, ca să aline ambițiile pe care viața adevărată nu era în stare să

le satisfacă, să umple golurile descoperite de acei bărbați și acele femei în jurul lor și pe care ei se străduiau să le populeze cu nălucirile scornite de mintea lor.

Răzvrătirea aceasta este foarte relativă, desigur. Mulți condeieri de istorii nici măcar nu sunt conștienți de ea, și poate că, dacă ar conștientiza miezul cel rebel al vocației lor de fantazare, ar fi deopotrivă surprinși și speriați, fiindcă în viața lor publică ei nu se consideră cătuși de puțin niște dinamitarzi secreți ai lumii în care locuiesc. Pe de altă parte, e o răzvrătire destul de pașnică la urma urmei, căci ce mare neajuns îi poți provoca vieții reale dacă îi opui viețile impalpabile ale ficțiunilor? Ce primejdie poate rezulta pentru ea din asemenea competiție? La prima vedere, nici una. Doar e vorba de un joc, nu-i așa? Iar jocurile nu sunt periculoase, atâta timp cât n-au pretenția de a-și depăși spațiul propriu năvălind în viața reală. Ei bine, dacă totuși cineva – să zicem Don Quijote sau doamna Bovary – se încapățânează să confunde ficțiunea cu viața și încearcă să-și croiască o viață conform ficțiunilor, atunci rezultatul e de obicei dramatic. Cine va proceda astfel va plăti crunt cu decepții teribile.

Cu toate acestea, jocul de-a literatura nu e unul inofensiv. Rod al unei intime insatisfacții față de viața așa cum este, ficțiunea e la rândul ei prilej de nemulțumire, de frustrare. Iar asta se întâmplă fiindcă cel ce, prin lectură, *trăiește* o mare ficțiune – precum

CUPRINS

Parabola teniei	5
Catoblepasul	19
Puterea de convingere	30
Stilul	37
Naratorul. Spațiul	49
Timpul	69
Nivelul de realitate	86
Mutațiile și saltul calitativ	103
Cutia chinezească	116
Datul ascuns	125
Vasele comunicante	138
<i>În chip de post-scriptum</i>	<i>149</i>